

גיטין ס

משה שווערד

1. ערוך השולחן אורח חיים סימן קלו סעיף ב

ומבואר מזה דבעצם העליות אין יתרון מזה לזה ועכשיו מחזיקין שלישי ושישי להעליות היותר גדולים והאשכנזים מחזיקים לשלישי ורב הקהלה עולה רק שלישי אם אינו כהן או לוי והספרדים מחזיקים ששי לחשיבות יותר שכן הוא ע"פ הזוהר והדבר מובן שא"א לנו לנהוג כדין הגמ' שאין לנו פרנסים בעוה"ר ואין לנו ת"ח ששואלים דבר הלכה בכל מקום ואומרה וכ"ש כשמוכרין העליות מי שקונה עולה ומ"מ אם אחד קונה כל העליות ומכבד לאחרים יראה שיהיה לפי הכבוד ושלא יהיה בזיון התורה ומכבדים גם העשירים בהעליות מפני שנותנים הכנסות לכה"נ ומצוה גדולה לבטל מה שמוחזק בפי ההמון שעלייה זו פחותה מאד וכדומה ומי שיכול לנהוג בעצמו לעלות לתורה בהעליה שמחזיקים אותה לפחיתות הוה מצוה רבה דבעוה"ר הרבה מחלוקת בא מזה ד' ירחם ובאמת אין לך שטות גדול מזה שהכל תורה אחת וברכה אחת ואין זה אלא מעשה שטן כדאיתא במדרש [ילקוט שמעוני, יואל רמז תקל"ה] שאינו מתגרה אלא בישראל [עמג"א שכתב שמעמידי הקהלה קודמין לכל כשאין שם ת"ח מופלג והאחרון גדול הצבור עולה ושבמקום שנהגו שהפרנס עולה אינו רשאי למחול לאחר ע"ש וכל זה לא שייך אצלינו כמובן ודו"ק]:

2. ספר שאגת אריה - סימן לד

שאלה, מהו עיקר מצות כתיבת ספר תורה שחייב כל אחד ואחד מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו ומצות עשה של תורה הוא וכמו שיתבאר:

תשובה. בפ"ב דסנהדרין (כא, ב) אמרין, אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו שנאמר (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה. ופירש הרמב"ם ברפ"ז מהל' ס"ת, מ"ע על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבים את התורה פרשיות פרשיות ע"כ. מבואר מדבריו מדכתב רחמנא ועתה כתבו לכם את השירה, דקאי על שירת האזינו, ילפינן מיניה דצריך לכתוב את כל התורה שהרי אין כותבים את התורה פרשיות פרשיות. ויש לי לעיין לפי זה, אם עיקר קפידא דקא קפיד רחמנא לכתוב, על השירה לחוד קא קפיד, אלא כיון שאי אפשר לכתוב את השירה בפני עצמה, ע"כ חייב לכתוב כל התורה כולה מרישא לסיפא. ונפקא מינה היכא שכתב את כל התורה, ובלה ונקרע ולא נשתייר אלא השירה לחודה, יוצא ידי חובת מצוה זו. אי נמי בדיעבד שעבר וכתב את השירה לחודה יוצא ידי חובתו. או דילמא כיון שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות לחוד, ורחמנא אמר כתבו לכם את השירה, בעל כרחך לאו שירה לחודה במשמע, דהא אין כותבין פרשיות פרשיות, והוה לי' כאלו כתב רחמנא להדיא ועתה כתבו לכם התורה שיש בה שירה זו, ועל כל התורה קפיד רחמנא לכתוב. ואם חסר או בלה אפילו אות אחת, לא יצא ידי חובת מצוה זו עד שתהא כתובה כולה לפניו. והכי משמע להדיא מדברי הרמב"ם שהרי כתב, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו: ...

מ"מ קשה לי מנ"ל דמכתב רחמנא כתבו לכם את השירה דכל התורה במשמע משום שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, הא מותר לכתוב כל חומש וחומש מה' חומשי תורה כל אחד ואחד בפני עצמו, כדאמרין בהניזקין (גיטין ס, א) אין קורין בחומשין בבית הכנסת מפני כבוד ציבור, וש"מ דניתן לכתוב. דאם לא כן בלאו הכי אפילו איסורא איכא למיקרי ביה כדאמר התם גבי ספר אפטרותא. וכן כתב הרמב"ם להדיא בהל' ס"ת פ"ז (הי"ד) מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפ"ע ואין בהם קדושת ס"ת, אבל לא יכתוב מגילה בפ"ע שיהא בה פרשיות כו' ע"כ. וא"כ אין לנו ללמוד מפני שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות שיהא חייב להיתבה כולה מרישא לסיפא, אלא הא לחוד, שיהא חייב לכתוב משנה תורה שיש בה שירה זו, אבל ד' חומשי תורה הראשונים אין לנו [ללמוד] שמצות עשה מן התורה לכותבם:

ובגדרים פ"ד (לח, א) א"ר יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שמות לד, א) כתב לך פסל לך כו', ופריך ועתה כתבו לכם השירה הזאת, ומשני השירה לחודה. ופריך תו למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, ומסיק אלא פלפולא בעלמא. ופירש הר"ן למען תהיה כו', ואי שירה לבדה קאמר, מאי סהדותא איכא ע"כ. ומשום דסיפא דקרא דלמען תהיה לי, מגילה על רישא דקרא דועתה כתבו לכם את השירה, דלאו

שירה בלחוד קאמר, אלא מכל התורה כולה מיירי, וש"מ דכל התורה הוי בכלל כתבו לכם את השירה הזאת:

אבל אין זו ראייה שכבר פירש הרא"ש (נדרים שם) למען תהיה לי כו' ואי לא ניתנה להם תורה אלא זו השירה על מה תעיד ע"כ. א"כ כתבו לכם את השירה בשירה לחודה מיירי, ולמען תהיה לי הכי קאמר, השירה הזאת תעיד על ישראל, אם יקימו מצוות התורה או לא, וש"מ שניתנה תורה לכל ישראל ולעולם כתבו לכם את השירה שירה ממש קאמר, ואי משום שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, בספר משנה תורה לחודה סגי, ומנ"ל דמ"ע לכתוב את כל התורה וצ"ע: מ"מ למדנו שאפילו לא הניחו לו אבותיו כתובה אלא כל שהוא אפילו תיבה אחת או אות אחת לבד, והוא גמר והשלים את הכל לא יצא י"ח מ"ע זו:

3. ספר ברכת אברהם

אין קוראין בחומשים צביהכ"נ משום כבוד לנזר, ומצואר מזה דלולא כבוד הנזר שפיר קוראין ונמשך קריאה מתוך הכתב, ולא עוד אלא דהרשב"א הוכיח מזה שאם יש טעות בס"ת בחומש אחר, כשר לקרות בו, שהרי צוה ליכא חסרון של כבוד לנזר.

והנה ברמב"ם (ס"ח פ"ז הי"ח) אצל אס הכתב המלא חסר או החסר מלא וכו' ה"ז פסול ואין בו קדושת ס"ת כלל אלא כחומש מן החומשין שמלמדין בה המינוקות. ובהלכה י"ד מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני"ע ואין בהן קדושת ס"ת, אצל לא יכתוב מגילה בפני"ע שיהיה בה פרשיות ואין כותבין מגילה למינוק להתלמד בה, ואם דעמו להשלים עליה חומש מותר וכו'. ובהל' ט"ז כרך זה שיש בו תורה נביאים וכתובים אין קדושתו כקדושת ס"ת אלא כחומש מן החומשים, דין היסוד כדין החסר, עכ"ל. ובפ"י (ה"א) נמצאת למד שעשרים דברים הן שכל אחד מהן פוסל ס"ת, ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן המינוקות ואין בו קדושת ס"ת ואין קורין בו ברכים, ואלו הן וכו'. עכ"ל.

מכל אלו הוכיח מו"ר הגרי"ד סאלאווייץ זצ"ל שבתורה שכתב יש שני דיני כתיבה, אחד בתורת ספר תורה, וב' דין כתיבה בתורת חומש, וחומשים דינם כדין כל כתיבי הקודש, ולא כקדושת ס"ת. אצל מאחר שיש לזה דין כתיבה

שפיר מותר לקרות מזה דל"ה כמי שקורא דברים שכתב שלא מהכתב, דכיון דיש כתיבה כזה, שוב ג"ז קריאה כדין.

4. משנה ברורה על או"ח סימן קמג

(לא) יש להקל - היינו אפילו לדעת היש פוסלין הג"ל דאסרי אפילו בשעת הדחק כל זה הוא אם הפסול נמצא באותו חומש שרוצה לקרות בו אבל בחומשין השלמים אין להחמיר (מת) בשעת הדחק כיון שעכ"פ בחלק זה שהוא קורא בו הוא שלם ולא דמי לחומש אחד שפסול לכו"ע לקרות בו וכדלעיל בס"ב שאני התם שאינו כבוד לצבור לקרות בחומש אחד משא"כ הכא שיש כל החמשה חומשין ביחד:

5. הגהות יעבץ מסכת גיטין דף ס עמוד א

גמ' דרבי יוחנן ור"ל מעייני בספרא דאגדתא. נ"ב נ"ל ספר של ע"ת וחכמת האמת הוא שאנו קורין קבלה ולא היו מעיינין בימות החול אלא בדינין והלכות לדעת מה יעשה בישראל ובשבת לא היו עוסקין בדינין והלכות דתקיפי למיגמרייהו וכי הא דאמרינן אין שונין בתולה בשבת אגב דיקירי והיו מעיינין בשבת בדברי אגדה שמושכת הלב מפני עונג שבת וקדושת היום מסייעת להשכיל ולהבין בחכמה הנעלמה. קודש קדשים

היא. ואמרו רצונך להכיר את מי שאמר והיה העולם עסוק באגדה. ואין זה אגדה של ספורי מעשיות שנקראו הגדה שה"א:

6. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף ס עמוד א

דר' יוחנן ור"ש בן לקיש מעייני בספרא דאגדתא בשבתא. הא דעיינו בזה דווקא בשבת נ"ל דאיתא במדרש (עי' או"ח ר"צ ב') דמצוה בשבת לדרוש בשבת לרבים באגדה, ומשו"ה עיינו בזה, (ועי' הגה' מהר"י יעב"ץ, ויש להעיר שרק קטנים לא שונים בתחילה).

7. דבר יעקב מסכת גיטין דף ס עמוד א

ח' ה"נ כיון דלא אפשר עת לעשות לה' הפרו תורתך - א. פירש"י כיון שאין לכל ציבור יכולת לכתוב נביאים שלם, מותר לקרוא בשבת בספר אפטרותא. הט"ז [או"ח סימן רפד - ב] מביא הלבוש שתמה על המנהג לקרוא בציבור את ההפטרות מתוך חומש בדפוס, הרי בציבור אין יוצאין אלא ככתב על קלף כמו ס"ת ומגילה, ונשאר בצ"ע. הט"ז כתב דאישתמטיה סוגיה דידן, ששרי לקרות מתוך ספר אפטרותא משום עת לעשות לה', כיון שאין כל ציבור יכול לכתוב נביאים שלם, ואין הבדל בין נכתבו ההפטרות על קלף או הודפסו בדפוס, שגם לדפוס שלנו יש דין כתב, ומכיון שא"צ ספר שלם משום עת לעשות לה', סגי בהפטרות לבד בין על הקלף בין בדפוס.

גם המג"א [רי"ס רפד] מביא דברי הלבוש, ואומר כיון שהיום יש דפוס שהוא בזול, יכול כל ציבור לקנות נביא שלם, ואין לקרוא ההפטרות אלא מתוך נביא שלם. [וכתב הקרבן נתנאל [אות ד] דלפ"ז בימינו ספר ההפטרות יהיה מוקצה כיון שאין לקרוא בו].

האליהו רבה חולק על המג"א וס"ל שדפוס אינו כמו כתיבה על קלף, ולכן אם יש ספר הפטרות כתוב על קלף עדיף מנביא שלם בדפוס, וספר שלם בדפוס עדיף על ההפטרות הנדפסים בחומשים.

המ"ב [רי"ס רפד] כתב, לכתחילה ראוי שיהיה מגילה שלימה כתובה על קלף, וכן מנהג הגר"א.

האליהו רבה וערוה"ש [רפד - ב] מבארים שתמיהת הלבוש לא היתה שבעיניו ספר שלם, [דוה מפורש בגמ' כאן שמקילים], אלא תמיהתו איך יוצאים בדפוס, הרי בעיניו כתיבה ביד על קלף.

בשו"ע הגר"ז [רפד - ד] כתב כיון שגם ספר שלם שנדפס בדפוס אינו כתב, ושרי משום עת לעשות לה', לכן אין הבדל בין ספר שלם להפטרות לבד, וגם הפטרות לבד שרי. גם החזו"א [או"ח סימן ס - י] כתב כיון שהתירו משום עת לעשות לה', א"צ לא ספר שלם ולא קלף. הערוה"ש [שם] דוחה את דברי הגר"ז.

ב. הפוסקים דנין האם דפוס נקרא כתב. הט"ז [יו"ד סו"ס רעא] כתב שמיקרי כתב, ואפשר לכתוב ס"ת ע"י דפוס. וכע"ז כתב הב"ש [אה"ע קכה - ג] שדפוס מיקרי כתב לענין כתיבת גט. הפ"ת [יו"ד רעא - כ] מביא החות יאיר ובני יונה שס"ל שדפוס אינו כתב.

וכתב הערוה"ש [רעא - לט] שכל המחלוקת ביניהם שהדפוס היה נעשה [ע"י פועל] בידיים, אבל היום שיש מכונות דפוס שמדפיס מעצמו אינו נחשב לכתב [וכ"ש צילום שאינו כתב]. וכ"פ החזו"א [סימן ס - יא].

וכתב המ"ב [רפד - יא] שאין לקרוא בקול עם הבעל קורא שקורא ההפטרות אלא יקרא עמו בלחש אם קורא מחומש, ואם קורא ממגילה כולם ישמעו ולא יקראו עמו.

הביה"ל מביא השער אפרים שכתב במדינותינו נהגו שהכל אומרים ההפטרות עם המפטיר ביחד בקול רם והוא מחסרון ידיעה ונכון לבטל המנהג.

החת"ס [או"ח סימן סח] כתב דהיום הקורא בהפטרות הוא כקורא בע"פ, דאפי' אם דפוס הוא כתב מ"מ כיון שאינו ספר שלם, לית ליה דין ספר והוי כקורא בע"פ, ולכן אין למחות במקומות שהציבור קורא ההפטרות בקול עם העולה, ואין שומעים קריאתו, דקיי"ל שרק הקורא מתוך הכתב מוציא אחרים, וכאן שהוי קורא בע"פ אינו מוציא, והם יכולים לקרוא עמו.

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף ס עמוד א

אין כותבין לפי שאין כותבין. בגליון כאן הביא בשם הערוך, [1] דהיינו דקבלה היתה כן בידיהם, ולא נתן לו בזה טעם, [2] וי"מ (עי' ריטב"א ח' מכת"י) דר"ל שאין כותבין לכו"ע ולא תלוי במחל' אי תורה חתומה ניתנה או מגילה מגילה, עיין שם, (א"ה ע"ע מרחשת ח"ג סי' ז').

9. ערוך השולחן יורה דעה סימן רפג סעיף יג

וכיון שמן הדין אסור לכתוב מגילות אלא שהתירו משום ביטול תורה אבל במקום שאין שייך ביטול תורה אסור ולכן יש לגזור באותן שכותבים פסוקים על הכתלים של בהכ"נ ובית המדרש [ט"ז] וכן אסור לרקם פסוקים בטלית ועוד איסור מוסיף יש בזה דהטלית אין בו קדושה ומותר ליכנס בו למקומות המטונפין ואין

יכנסו בהפסוקים [ע"י ש"ך סק"ו שכתב רק טעם זה ודחי טעם דאיסור לכתוב מגילות ולדבריו בכותלים מותר אבל העיקר לדינא כהט"ז שהרי גם הרא"ש הסכים להרמב"ם ודע דלכאורה זה אינו אלא בתורה אבל נביאים וכתובים מותר לכתוב פרשיות תורה חתומה ניתנה לא שייך רק בתורה כמבואר בגיטין שם אמנם מקודם כשאומר שם האי ספר אפטרטא אסור למקרי ביה בשבת מ"ט דלא ניתן ליכתב ופירש"י פחות מספר אחד שלם ע"ש הרי דגם בנביאים אסור לכתוב מגילות ואינו מובן דהרי תורה חתומה לא נאמרה רק בתורה כדפירש"י שם וכן כל הסוגיא רק בתורה הוא ע"ש וצ"ל דילפינן נביאים מתורה דגם הנביא לא כתב ספרו עד שנשלמו נבואותיו וצ"ע מב"ב ט"ו א דאלעזר ופנחס גמרו ספר יהושע וגד החוזה ונתן הנביא גמרו ספר שמואל ע"ש וצ"ע ג' ודו"ק]:

10. ספר תפארת ישראל - פרק נט

ובפרק הניזקין (גיטין ס' ע"א) פליגי אם תורה מגילה נתנה או תורה חתומה נתנה, כי למ"ד מגילה נתנה ר"ל כי התורה ראויה אל האדם מצד כל מצוה ומצוה, ולמ"ד חתומה נתנה אין התורה ראוייה אל האדם רק מצד שהיא מושלמת כמו שהתבאר, כי מצד שהיא כולה ביחד והיא שלימה יותר היא שייכות לעולם כמו שהבית ראוי לאדם דוקא כאשר הוא שלם ואין הקורה בלבד ואין האבנים בלבד ראויים לאדם כי הפשוטים קודמים למורכבים, ולפיכך אמר שכל אשר שייך לתורה הוא של אש גם כן החתימה וזה מצד שהיא מושלמת וראויה לקבל ביותר הכל של אש. ...

11. שעורי ר' דוד מסכת גיטין דף ס עמוד א

(תרה) אי יש כח ביד חכמים לעקור, ל"ל קרא ד"עת לעשות" גמ' והא לא ניתן ליכתב, אלא כיון דלא אפשר, עת לעשות לה' הפרו תורתך כו'. והגרא"ו בקונטרס דברי סופרים (סימן ג' אות ל"ט) הקשה, למ"ד דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, גם בקום ועשה, למה לי הך קרא דעת לעשות להשם, להתיר לכתוב דברים שבע"פ, תיפו"ל דיש כח בידם לעקור. ו[אין לומר דכל מה דס"ל להך מ"ד דיש כח בידם הוי נמי רק משום הך קרא, ד[הרי ביבמות (דף צ') לא מייתי כלל להך קרא דעת לעשות.

ותירץ דכל מה דיש כח ביד חכמים לעקור בקום ועשה היינו רק היכא דלא עקרו גוף המצוה, דעדיין תתקיים בשאר אופנים |כגון שפטרו סדין בציצית תתקיים מצות ציצית בבגד של צמר, וכן כשאסרו לתקוע בשופר בשבת, תתקיים מצות שופר בחול], אבל לעקור את כל גוף המצוה זה אין כח בידם.

ולכן הכא גבי דברים שבכתב אי אתה רשאי וכו' דעקרו לגמרי כל האיסור, אין כח בידם לכו"ע, ולכן הוצרך להביא מקרא דעת לעשות להשם הפרו תורתך, דאף דהוי הפרת תורה אפ"ה מותר, אבל במקום שיש בידם לעקור אין זה הפרת תורה כלל, ע"ש.

12. דף על הדף מסכת גיטין דף ס עמוד א

בגמ': אמר רבי לוי שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן אלו הן פרשת כהנים ופרשת לויים ופרשת טמאים וכו'. בזית רענן הקשה, אם כבר נאמר פרשת טמאים, אם כן כיצד היה טהרה לכלים שהיו מונחים במשכן כשמתו נדב ואביהוא, הלוא הכל נטמא בטומאת אוהל.

ובאור יקרות תירץ, מכאן יש להוכיח דלא נאמר אלא טומאת מגע במת עצמו אבל לא טומאת אוהל ושאר דיני טומאה, דאלו לא נאמרו באותו יום שהוקם המשכן.

לפי זה ביאר מה שאמרו במסכת סוכה (כה, א), 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו', אותם אנשים מי היו, נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי', ולכאורה הרי יחד עם ארונו של יוסף היו ארונות של שאר השבטים, ואם כן מדוע נקט רבי יוסי הגלילי את ארונו של יוסף דוקא. אך לפי המבואר לעיל ניחא. שלא חשו לטומאה של ארונות שאר השבטים כיון דלא היה טומאה נוהגת אלא במגע מת עצמו, אבל ארונו של יוסף שהיה ממתכת כדמבואר במדרש (תנחומא בשלח ב), וחלל חרב הרי הוא

כחלל, נמצא אם כן שאף שנגעו בארוננו בלבד, הרי זה כאילו נגעו במת עצמו, לפיכך לא נטמאו אלא מארוננו של יוסף.

13. נחלת משה

דף ס' ע"ב, ופרשת פרה אדומה וכו'. לכאורה קשה
דרש"י פי בחומש שמות ע"ז כ"ה דפרשת פרה
אדומה ניתנה לישראל במרה ואז כי עוד לפני מתן תורה
ועוד אפשר להקשות על דרש"י שהוא דבסוגיין נ"י: איחא
עשר מלות נלעוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהם בני נח
והוסיפו עליהם דינין ושבת וכיבוד חב ואם ולא קחשיב פרה
אדומה ולע"ג.

14. הערות הגר"ש אלישיב מסכת גיטין דף ס עמוד ב

ופרשת פרה אדומה. ע"י ברש"י בחומש (שמות ט"ו כ"ה) עה"פ שם שם לו חק ומשפט, וכתב רש"י,
במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין, (והיינו "חוק"
"ומשפט"), וצ"ע דבסוגיין אמרינן דזה נאמר בר"ח ניסן, וצ"ל שכוונת רש"י שם שניתנו שיתעסקו בזה,
אבל עדיין לא ניתן שיקיימו.

15. רש"י על גיטין דף ס/ב

רוב בכתב - רוב התורה תלויה במדרש שכתובה למידרש בכלל ופרט וגזירה שוה ושאר מדות שהתורה נדרשת
בהן:

16. ספר באר שבע על הוריות דף ד/א

אבל בדבר שהצדוקים מודין בו פטורים וכו'. אם הורו בית דין בטעות בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ויש
ספק אם דבר זה הוא דבר שהצדוקין מודים בו שהוא תורה שבכתב ופטורים, או הוא דבר שאין הצדוקים מודים
בו שהוא תורה שבעל פה ויהיו חייבים, נראה לי שהן חייבים הואיל והלכה כרבי יוחנן דאמר בפרק הניזקין
(גיטין ס, ב) דרובה של תורה היא תורה שבעל פה ומעוטה בכתב, אם כן אזלינן בתר רובא של תורה שהיא
תורה שבעל פה, שהרי אינו זה זיל קרי בי רב הוא הואיל ויש בו ספק, ואפילו לחיובא ניזיל בתר רובא
כדאשכחן בכמה דוכתי. וזה הנפקותא לענין דינא במחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר בפרק הניזקין (שם)
אם רובה של תורה היא תורה שבעל פה ומעוטה בכתב או להפך:

ומיהו איכא למידק היאך חולקין ר' יוחנן ורבי אלעזר בדבר שהוא מחלוקת במציאות, שזה הוא דבר שיכולין
לעמוד עליו אם רוב בכתב או לא ממה שנכתב ממנה במשנה וגמרא וספרא וספרי ותוספתא יתבאר שרובה הוא
על פה. ונראה לי שרש"י הרגיש בקושיא זו, ומפני כך הוכרח לפרש לסברת רבי אלעזר שאמר רובה בכתב
שהוא מה שתלוי במדרש י"ג מדות, כי כל זה נכלל בכלל תורה שבכתב לסברת רבי אלעזר, ואינו נכלל בתורה
שבעל פה לסברת ר' אלעזר אלא מה שאין לו רמז כלל בתורה אלא למשה נאמרו בעל פה שהם הלכות שנאמרו
למשה מסיני, וסברת ר' יוחנן שאמר רובה על פה, כי כל מה שנדרש על ידי י"ג מדות ושאר דברים שיש
להם סמך בכתוב ונמסרו על פה בסיני, כולם בכלל תורה שבעל פה הם לדעת רבי יוחנן, ואם כן אין מחלוקת
תלוי במציאות, אלא אם מה שנדרש על ידי י"ג מדות אם הוא תורה שבכתב או תורה שבעל פה. כן נראה
לי:

17. חתם סופר על גיטין דף ס/ב

רוב בכתב ומיעוט בע"פ. פירש"י הנלמד מגז"ש וק"ו הכל בכלל כתב, והל"מ שאין להם שום רמז היינו בע"פ ופשיטא שהם מיעוטא דמיעוטא ואיך אמר רוב בע"פ וי"ל ע"פ ש"ס תמורה ט"ז ע"א אלף ושבע מאות קל"ו וחמורין וגז"ש ודקדוקי סופרים נשכחו והחזירים עתניאל בן קנז בפלפולו, ולעיל מיניה פליגי איכא למ"ד שלשת אלפים הלכות נשכחו ואיכא מ"ד ג' מאות ואותן לא הוחזרו כיון שאינו ע"י פלפול ק"ו וגז"ש והרי ה' חטאת מתות מהם ועדיין נשכח. נמצא למ"ד ג' מאות הרי רובא בכתב שיש אלף ושבע מאות ק"ו וגז"ש ולמ"ד שלשת אלפים רובא בע"פ:

18. חדושי הריטב"א מסכת גיטין דף ס עמוד ב

הא כיצד דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה. ופי' רבינו נר"ו משום דבקריאתן על פה איכא הפסד דליכא למדרש חסרות ויתרות וכמה דינין הנדרשים, ועקומים ולפופין, ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב משום דכשאינם כתובין כל אחד ואחד מוסרן זה לזה בדקדוק אבל אם נכתבו ובא ללמוד אותם מתוך הכתב אינם מדקדקין, ומיהו עכשיו כותבין משום עת לעשות לה'.

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף ס עמוד ב

דברים שבכתב א"א רשאי לאומרן בע"פ, דברים שבע"פ א"א רשאי לאומרן בכתב. והנה אף על פי שעיקר דין זה הוא גזיה"כ מ"מ עי' בריטב"א שנתן בזה טעם...

20. חתם סופר על גיטין דף ס/ב

לא כרת הקב"ה ברית וכו' שנאמר כי על פי הדברים וכו'. פי' לפי מ"ש תוס' ד"ה אתמוהי וכו' דמשו"ה לא נכתב תורה שבע"פ שלא יעתיקום או"ה א"כ הכי קאמר כתב לך את הדברים האלה ולא איכפת לי אם יעתיקום או"ה כי ע"פ הדברים כרתי ולא על אותן שבכתב ע"כ אין קפידא כל כך אם יעתיקום. וכתב ריטב"א טעם שלא יאמר בע"פ דברים שבכתב משום שבע"פ אין הרגש בחסירות ויתירות ואותיות משונות וכבר כתבתי לעיל, וטעם דברים שבע"פ אינם רשאים לכותבן כי א"א לכתוב שלא יפול ספק במשמעותו אך השומע מפה לאוזן יבין דבר על בריו. ורגיל אני לומר במתני' דמס' אבות אל תאמר רבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע יש בו ב' פירושים, י"מ אל תאמר בקיצור שא"א להבין עד שיעיינו היטב וסופו להשמע אל תאמר כן אלא ברר דבריך, ויש מפרשים דבר שאי אתה רוצה שיהיה מובן לכל השומעים אל תאמר אפי' ברמז שתחשוב שלא ישמעוהו ובאמת סופו להשמע ונגלה סודך ע"כ השתיקה יפה, הנה המשנה סובלת ב' הפירושים. והתנא עבר על דברי עצמו שהרי אמר דבר בלשון מסופק ולא בירר דבריו היכן דעתו נוטה, אך התנא שנה משנתנו בעל פה לתלמידיו ומתנועתו ומנגינתו הבינו כוונתו על בריו בלי ספק כלל, אך ע"י שנכתבה המשנה נפל ספק בכוונתו. נמצא ע"י הכתיבה נתרבו הספיקות אלא מפני תגבורת השכחה בעו"ה והיה נשכח לגמרי ואפי' ספק לא היה ידעינן התירו לכתוב ועכ"פ ידעינן הספיקות אבל לא הלכה ברורה:

21. תוספות הרא"ש מסכת סוטה דף מ עמוד ב

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה. במס' יומא תמה רבינו יצחק והאיך קורא על פה והא אמרינן בגטין פ' הניזקין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה, [1] ותיירץ דמצוה מן המובחר לקרות אותן שבכתב בכתב ואותן שבעל פה על פה ומשום כבוד צבור שלא להטריח עליהן התירו לקרותו בעל פה. [2] וריב"א פי' הואיל ואינו קורא אלא עבודת היום יכול לקרות בעל פה, כעין תפלת המוספין שאנו קורין על פה... [3] ותיירץ כיון דאינו מוציא רבים ידי חובתן בקריאתן יכול לאומרן על פה. וא"ת האיך אנו אומרינן הלל על פה והלא הוא מוציא רבים ידי חובתן כדאיתא פרק לולב הגזול, [4] וי"ל משום דאינו אלא שבח והודאה הילכך יכול לאומרו על פה...

22. איזהו מקומן מסכת סוטה דף מ עמוד ב

ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה - בגלה"ש (יומא סח:) ציין לדברי הרבינו יונה בברכות (ה. בדפי הרי"ף, ד"ה לא הפסיד) דלכאורה הא קי"ל דברים שבכתב אין רשאי לאומרן בע"פ, אלא דהכלל הוא שכל פרשה שיש בה מצוה פעם אחת לאומרה כגון ק"ש וברכת כהנים וקרבנות - מעתה יכול לאומרה כמה שירצה אפילו בע"פ ושלא לשם חובה, ואמירה זו דכהן ביוהכ"פ הוא גם מענין הקרבנות.

ותוס' הרא"ש (כאן, וביומא סח:) ותו"י וריטב"א (יומא ריש ע.) תירצו דלקרוא מן הכתב הוא מצוה מן המובחר, ומשום כבוד ציבור שלא להטריחן התירו בע"פ. ועוד תירצו דכל שאינו מוציא רבים ידי חובתן בקריאתו יכול לאומרם בעל פה, עי"ש. וע"ע מג"א (קמ"ד. א.) ומשנה ברורה (מט. ג.). וראה עוד בהרחבה בחי' הגרי"ז בסוגיין.

23. רש"י מסכת גיטין דף ס עמוד ב ד"ה כל דאלים

כל דאלים גבר - ולית ליה דהלכתא כשמואל בדיני.

24. תוספות מסכת גיטין דף ס עמוד ב ד"ה והשתא דלא

והשתא דלא איתמר כו' - [1] לית ליה הא דאמר בפ' יש בכור (בכורות דף מט:) הלכתא כשמואל בדיני וכרב באיסורי [2] א"נ הכא מסתבר טעמא דרב אף על גב דדחקינן מתניתין אליביה.

25. שערים מצויינים בהלכה

כל דאלים גבר. כתב הרא"ש במס' ב"ב (לד:)
דלא מיסתבר שיתקנו חכמים שיהיו כל
ימיהם במריבה ומחלוקת, היום יגבר זה ולמחר
יגבר חברו, אלא חכמים פסקו כל דאלים גבר
בפעם ראשון בראיות או בכח, וסמכו על זה
משום דכל מי שהדין עמו קרוב להביא ראיות,
וגם ימסור נפשו להעמיד את שלו בידו ממה
שימסור האחר נפשו לגזול, ועוד יאמר מה
בצע שאמסור נפשי, והיום או מחר יביא ראיות
ויוציאנה מידי, ולכן תקנו כל מי שיגבר ידו
בפעם ראשונה הוא שלו. ובשטמ"ק הביא
פוסקים שלא כדברי הרא"ש. ובשו"ע (חור"מ
סי' קלט) פסק כהרא"ש. וכבאר הגולה שם
הובא טעמו של הרא"ש. [ובתרומת הדשן (סי'
שנב) מחלק, דלפעמים אמרינן דחולקין,
ולפעמים אמרינן כל דאלים גבר, ונוטה לומר
דיש חילוק בין ספק דמציאות לספיקא דדינא
דאיכא פלוגתא מר אמר הכי ומר אמר הכי,
ובין זה לספק בהלכה משום דנשאר בתיקו.

26. טורי זהב על חו"מ סימן קלט

(ס"א) כל דאלים גבר ק"ל במ"ש הרא"ש כאן טעם כל דאלים גבר לפי שסומך על ראיות שיש לו הא אי' בסי'
ק"ע גבי אמת המים כו' כל דאלים גבר ושם לא שייכי' דברי הרא"ש האלו דשם לא נפסקה הלכה לא כרב
ולא כשמואל ולא שייך שיביא ראיה שהוא שלו וגם שאר דברי הרא"ש בזה שהביא ב"י לא שייכים שם וצ"ע
שוב ראיתי בת"ה סי' שנ"ב דכ' בזה דאפשר כך היתה תקנת חכמים בזה. לפסוק אע"ג דליכא טעמא:

27. תוספות מסכת גיטין דף ס עמוד ב

לא טעמינהו - להודיע שלא על פיו עשה ושמא מכרם דאין כאן גזל אלא מפני דרכי שלום בעלמא.

28. דבר יעקב מסכת גיטין דף ס עמוד ב

יד [תד"ה לא וכו' ושמא מכרן דאין כאן גזל אלא מפני דרכי שלום בעלמא - פי' כיון שכבר נעשה המעשה [שלקח
המים] לא שייך יותר מפני דרכי שלום, ולגבי הפירות ליכא גזל, והיה יכול למכור הפירות [מהר"ם שייף].

29. תוספות מסכת גיטין דף ס עמוד ב

סליקו נפשייכו מהכא – [1] פי' ר"ח דלעילאי אמר שאין יכול למחות בהן משום דכל דאליה גבר וקצת משמע כן שהרי להן היה מדבר [2] ומ"מ נראה כפירוש הקונטרס דלבני הרמך היה מדבר שישתמו את מסיבתם ולא דמי לדבר ושמואל כלל.

30. חדושי הריטב"א מסכת גיטין דף ס עמוד ב

הנהו בני הרמך דאזיל ברשניא. פי' ברשניא שם הנהר, ושדות בני הרמך על שפתו, והנהר היה הולך כדרכו על שפת שדותיהם ויש שם שדות אחרות למעלה מהם ולמטה מהם, והם חפרו הנהר ויקיפוהו סביב שדותיהן כזה +א"ה, בכ"י יש בתוך הציור כמה תיבות בלתי מובנים. + מלמעלה, והנהר ע"י שהיה מתעקם לא היו המים הולכין מהרה כדמעיקרא ועלו המים ושטפו שדות אלו העליונים, ואתו לקמיה דאביי ואמר להן דליכרו בהדיהו טפי פורתא כלומר העמיקו הנהר מעט ועל ידי כך לא יעלה לשדותיהם ולא יזיק אתכם, ומדאמר להו הכי נראה שזה גרמא בנזקין היתה שאם היו גירי ממש על המזיק להרחיק את עצמו ולבני הרמך היה מוטל זה לעשות, והיינו (דאי) [דכי] אמרי לייבשי פירין, פי' החפירות שלנו, אמר להם לעילאי דליסלקו נפשייהו מהתם וילכו ויקחו שדות בטסקא במקום אחר כי זאת לא היתה אלא גרמא בנזיקין, כך פי' ר"ח ז"ל והוא הנכון, אבל רש"י ז"ל פירש דלבני הרמך אמר להו דליסלקו נפשייהו מהתם שלא יעשו להם נזק, וזה אינו נראה דאביי היה מדבר עם עילאי ולא עם בני הרמך, ועוד לפי דבריו מזיקים גמורין היו בני הרמך א"כ מעיקרא אמאי אמר להו לעילאי דליכרו בהדיהו טפי פורתא דהא אין הדבר הזה עליהם לעשות אלא על המזיקין אותם וכדפרישית לעיל, לפיכך נראה שהפירוש הראשון עיקר.

31. תוספות מסכת גיטין דף ס עמוד ב

מצודות חיות ועופות כו' - ולא דמי למרחיקין מצודות הדג מן הדג דפרק לא יחפור (ב"ב דף כא:): דהתם אומנתו בכך ומן הדין הוא שירחיק משם דא"ל קא פסקת לחיותי אבל הכא דאין אומנתו בכך לא הוי גזל אלא מפני דרכי שלום.

32. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין דף ס עמוד ב

בארות יצחק

שם. עי' בחת"ס שפי' בזה מה דמצינו בפר' תולדות בעבדי יצחק שרבו על הבארות עשק ושיטנה, ואח"כ כתוב (בראשית כ"ו כ"ב) ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה, ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ד' לנו ופרינו בארץ, וסמוך לזה כתוב (שם כ"ג) ויעל משם באר שבע, וצ"ב כיון שהרחיב ד' גבולו ומצא באר ולא רבו עליה, א"כ מ"ט ויעל משם באר שבע.

וכתב לבאר ע"פ מש"כ הרמב"ן (שם י"ז) שהא שרבו על הבארות היינו שהמים שייכים להם וע"י הבארות לא היה להם מים, ולפי"ז ר"ל דהא שלא רבו על הבאר השלישית הינו שהיתה באמצע ושני הבארות האחרות היו מלמעלה ומלמטה, ועבדי יצחק עשו כרב שימי בר אשי בסוגיין ולכן לא רבו עליה, ולכך לא רצה יצחק להשתמש בזה כאביי ולכן ויעל משם באר שבע, וצ"ל שעשק ושיטנה לא היו של אותם בעלים עיין שם ודפח"ח.

=====

I. דף על הדף מסכת גיטין דף ס עמוד א

בגמ': א"ל אחריהם קוראים ת"ח הממונים פרנסים על הציבור, ואחריהן ת"ח הראויים למנותם פרנסים על הציבור כו'. בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ס"ו) הביא מהמקובלים שחילקו הקרואים נגד אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד, ומשו"ה נקטו שקריאת שישי שהוא כנגד יוסף הוא המעולה ומובחר שבקרואים, ורמז לזה המגן אברהם (סי' רפ"ב סק"ט) שלכן מוכרין עלית שישי לחוד.

אמנם מנהג בני אשכנז שעליית שלישי היא החשובה ביותר, וכמוש"כ בטור יו"ד (סי' ת') שרבינו תם הי' עולה תמיד לעליית שלישי. **וכתב החתם סופר דמסוגיין יש להביא רא' לסברת בני אשכנז**, מדקאמר שאחרי הכהנים והלויים קוראים להפנסים, ואח"כ להראוים להיות פרנסים, הרי שהקריאה השלישית היא החשובה ביותר.

II. שו"ת בית הלוי דרושים דרוש יח

... א"ר יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל, דזהו עיקר המבדיל שביניהם, והנה טעם זה שייך אחר שיהיו ישראל בגלות וכמו דאמר במדרש הנ"ל שגלוי לפני שעתידין אוה"ע לשלוט בהן וליטול אותה מהם ובבבל הי' צריך להתחזק בהבדל יותר ויותר, וא"כ זה שייך בלוחות האחרונות דאחר שנשברו לוחות הראשונים נגזר על ישראל להיות בגלות אם יחטאו עוד יותר אבל קודם שנשברו הרי איתא במס' עירובין (דף נ"ד) אלמא לא נשתברו הלוחות אין כל אומה ולשון שולטת בהם שנאמר חרות על הלוחות חירות כו' וא"כ בשעת נתינת לוחות הראשונים הי' יכול להיות הכל בכתב, ובאמת דהך פסוק דכתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל דמהך פסוק דרש המדרש דהמשנה והתלמוד ואגדה מוכרחין להיות בעל פה וכן במס' גיטין (דף ס') דרש מהך פסוק דדברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרו בכתב הרי כתוב בפרשה כי תשא אחר מעשה העגל וכשנשרצה ליתן לוחות השניות אמר לו פסוק זה, ובודאי נראה מזה מוכרח לומר דבראשונים הי' הכל בכתב דכל מה שהתלמיד ותיק עתיד לחדש הי' הכל נכתב על הלוחות ע"י כתב אלקים שהי' בנס וכמו מ"ם וסמך שבלוחות דבנס היו עומדים וכמו כן הי' עליהם בנס כל התורה שבע"פ ועיי' בירושלמי דשקלים פרק ו' מזה ומזה המה כתובים (והאי פסוק כתוב גבי לוחות ראשונים) חנינא בן אחי ר' יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותי' של תורה, הרי להדי' דהכל הי' כתוב בהם ועיי' במס' שבת (דף קד) ואמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן בהר רהב סורו ורס תפסה הגמר' הני שלשה תיבות שאינם כלל בעשרת הדברות ורק משום דכל התורה הי' כתוב בהם, ורק אח"כ כשחטאו ונגזר גלות אם יחטאו עוד נתן להם המשנה והתלמוד והאגדה בע"פ משום הטעם דאמר במדרש הנזכר למעלה:

ובזה נוכל לפרש הא דאמר בילקוט הנ"ל דנסתכל משה בלוחות וראה הכ' שבהן פורח וכבדו על ידי משה, פירוש דהך של תורה שהיא עתה בע"פ שהי' כתוב בהם פרח מעליהם כיון דמעתי ישתעבדו בהם העכו"ם ואי אפשר שוב ליתן להם הכל בכתב, ונמצא דאז לא נשתייר ביד משה רק הך שבכתב לחודא ולא הי' אצלו תורה שבע"פ כלל כי פרח והלך לו ובעל פה הרי אז לא נמסר לו כלל ונשאר חללו רק הך דבכתב לחודא ומש"ה כבדו על ידו של משה כי התורה שבכתב בלא הבע"פ אי אפשר להיות בשום אופן דמי מפרש לנו מהו תפילין והאיך דין כתיבתם והאיך עושים ציצית ומהו פרי עץ הדר ובכל מצוה ומצוה רבו הפרטים והדינים שבה והספיקות שלא נדע אותן רק ע"י תורה שבע"פ ועוד דהרי התובע"פ הוא המחזיק והשמירה להשבכתב וכמו שאנו רואין בחוש דהכופרים שבע"פ הגם דבפיהם מאמינים בהתורה שבכתב מ"מ אם נתבונן במעשיהם אין מתחילין לקיים אפי' מקצתה ועוברים עליו לגמרי, וזהו שאמר המדרש במליצתו וכבדו על ידי משה ונשתברו כי היא דבר הבלתי אפשר להחזיק בידו התורה שבכתב בלא תורה שבע"פ ואי אפשר להתקיים כלל ונשתברו ...

III. גרש ירחים מסכת גיטין דף ס עמוד ב

(רגנ) בגמרא אמר רבי אלעזר התורה רוב בכתב ומיעוט על פה. פירש"י (ד"ה רוב בכתב) שרוב התורה תלויה בי"ג מדות, וכתב המהרש"א לא ידענא לפי זה איך פליג רבי יוחנן ואמר רובה על פה, הא ודאי מיעוטים הם, לגבי כלל התורה עם מה שנדרש במדות. וכתב שלולא פירש"י היה נראה, שמה שנדרש במדות נקרא על פה. ולא הבנתי דמאי נפקא מינה איך שנקרא בשם.

לכן נראה לי ליישב פירש"י, דפליגי בהא, דחד מאן דאמר סבירא ליה רובה בכתב, היינו שהדברים שניתנים ללמוד מגזירה שוה וי"ג מדות, ניתנו למשה, ולמדו מיד שמיתור זה אות או תיבה, או גזירה שוה נלמד דין הנלמד, נמצא שמשה למדה על פי הכתב, באיזה מקום שניתן לדרוש, והדרוש היוצא מן הכתב, מגזירה שוה זו נלמד דין זה, ומגזירה שוה זו נלמד דין זה, נמצא שמשה למדה על פי הכתב מפי הגבורה, ואידך מאן דאמר סבירא ליה שלא קיבל משה רק הגזירה שוות וי"ג מדות, ואולם לא רמז לו

יתברך מה שנלמד מי"ג מדות, כי נמסר למשה על פי כללי התורה, ומשה הבין מעצמו מה לדרוש בי"ג מדות. נמצא למאן דאמר רובה בכתב רוב התורה נלמד למשה על פי כתב שהראה יתברך למשה ממדה זו תלמוד דין זה, ואידך מאן דאמר סבירא ליה רובה בעל פה, שלא למד הוא יתברך למשה מה שנדרש מי"ג מדות, כי מסר לו הי"ג מדות, והבין מדעתו מה שיש ללמוד מהם, נמצא שבכתב לא ניתן לו רק שיש כך וכך גזירות שוות, ויתר המדות, ומשה למד מעצמו בשכלו העצום כל מה שיש ללמוד, נמצא שהוא יתברך לא למד עמו בכתב הלימודים, רק אמר לו שכאן יש גזירה שוה, וכן כל הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם לא נמסר למשה רק הי"ג מדות, ולא הדרשות היוצאות מהם, אם כן רובה צריך ללמוד על פה מדעתו. ובזה מובן מה שכתוב כתב לך את הדברים האלה, כי על פי הדברים האלה כו', ודייק המהרש"א מה נתינת טעם הוא זה, ולפי זה א"ש, דאמר הוא יתברך שיכתוב הדברים האלה ממש, למען לא יחסר אפילו קוצו של יו"ד, כי על פי הדברים האלה, אחר שלא נמסרו הלכות היוצאות מן המדות ויתורים, אם כן צריך אתה לדקדק שלא להשמיט שום אות, כי נלמד ממנו מה שתלמוד בשכלך ותבין מדעתך על פה, מכל אות ואות, כן נראה לי:

IV. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף לב/א

תניא רבי אומר גדולה מילה שאין לך מי שנתעסק במצות כאברהם אבינו ולא נקרא תמים אלא על שם מילה שנאמר התהלך לפני והיה תמים וכתוב ואתנה בריתי ביני ובינך דבר אחר גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה וגו' דבר אחר גדולה מילה שאילמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' ופליגא דרבי אליעזר דאמר רבי אליעזר גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת וגו'

V. שו"ת רע"א - קמא - סימן מב

ע"ד שאלתו ביתום שרוצים להכניסו בברית של א"א ואבי אביו יהיה המוהל, ורצון רומ"פ שאבי אביו יברך להכניסו, ומתנגדים לנגדו ואומרים דהתופס התינוק יברך להכניסו כדכתב הטור והראב"ד והרמ"א: ... וא"כ י"ל דזהו במוהל דעלמא אבל באבי האב דלו שייכות ענין הברכה יותר מאחר... וכיון דבכללן הוא ללמדו תורה שזהו חיוב גמור על אבי אב הבן כדאיתא בקידושין, ועיין בכ"מ דמחויב אפילו לשכור מלמד ללמוד עם בן בנו, וא"כ להכניסו שייך יותר על אבי האב, גם י"ל דבהכנסת ברית עצמו שייכות יותר על אבי האב מעל אחר, כי מצינו במתני' סוף פרק ג' דנדרים גדולה מילה שאילמלא היא לא ברא הקב"ה עולמו, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת ואמרין שם [דף ל"ב] גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי משמע דאם לא בריתי קאי אתרווייהו על מילה ועל התורה, ונהג על התורה הפשט פשוט בריתי יום ולילה דכתיב בו והגית יומם ולילה, אבל על המילה אינה נוהגת בלילה, ובתוס' יו"ט נדרים כ' דפסקיה לקרא, אם לא בריתי, אזי יומם ולילה חוקות ש"ו לא שמת, דהיינו את הכל לא שמת, והוא דחוק, ויותר נראה דבאמת מילה ותורה שייכים להדדי, וכמ"ש בעוללות אפרים [מאמר שצ"ב] שמילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהי' חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל עיי"ש, א"כ מילה מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דעיי"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה:

VI. דף על הדף מסכת גיטין דף ס עמוד ב

בגמ': דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה. הרב מפונבז' הביא בשם הגר"א (הובא במשאת המלך פר' כי תשא), שביאר לפי זה מה שמצינו בגמרא בהרבה מקומות 'חסורי מחסרה והכי קתני', וצריך להבין מפני מה השמיענו התנא את ההלכה על ידי חסורי מחסרה ולא אמרה מפורש, אלא משום שאמרו דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאמרן בכתב, וכל ההיתר שכתבו את התורה הוא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולכן לא הותר לכתוב המשנה אלא במידה המצומצמת ביותר בכדי שיהא ניתן לעמוד על ההלכה, ולכן במקומות שניתן ללמוד ההלכה גם על ידי חסורי מחסרה אין היתר לפרש יותר.